

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Rahimberganova Mahfuza Ruslanbekovna

Urganch davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20913277>

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish faoliyatini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari, ularning psixologik-pedagogik xususiyatlari hamda ta'lim jarayonida polifunksional yondashuvdan foydalanishning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: bilish faoliyati, maktabgacha ta'lim, polifunksional yondashuv, tafakkur, bilish jarayoni, tarbiyachi, innovatsion texnologiyalar.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish hamda ularni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Maktabgacha yosh bolaning bilish jarayonlari jadal rivojlanadigan davr bo'lib, aynan shu bosqichda tafakkur, xotira, diqqat, nutq va tasavvur shakllanadi. Maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida bolalarning bilish faoliyatini rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ta'lim jarayonida bolaning shaxsiy rivojlanishi, mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va intellektual salohiyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu bois bilish faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari va zamonaviy konsepsiyalarini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bilish faoliyati shaxsning atrof-muhitni anglash, idrok etish, o'rganish va o'zlashtirishga qaratilgan faol aqliy jarayonlar tizimidir. U sezgi, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, nutq va tasavvur kabi psixik jarayonlarning o'zaro bog'liqligida namoyon bo'ladi. Maktabgacha yosh davrida mazkur jarayonlarning jadal rivojlanishi bolaning keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorgarligini ta'minlaydi.

Asosiy qism. Zamonaviy ilmiy qarashlarga ko'ra, bilish faoliyatining rivojlanishi bolaning faol ishtiroki, mustaqil tajribasi hamda ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. L.S. Vigotskiyning ilmiy qarashlariga ko'ra, bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhit va kattalar bilan hamkorlikda amalga oshadi. J. Piaget esa maktabgacha yoshdagi bolalarda ko'rgazmali-obrazli tafakkur ustun ekanligini ta'kidlaydi. Shu sababli ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalari, tajribalar, kuzatishlar va interfaol metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish faoliyati quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

- emotsional qabul qilishning ustunligi;
- qiziqish va motivatsiyaning yuqoriligi;

- ko'rgazmali-obrazli tafakkurning rivojlanganligi;
- o'yin faoliyatining yetakchiligi;
- mustaqil izlanishga bo'lgan ehtiyoj.

Polifunksional yondashuv esa ta'limning turli metod va vositalarini uyg'unlashtirish orqali bolalarning bilish faoliyatini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Bunda didaktik o'yinlar, muammoli vaziyatlar, loyihaviy faoliyat hamda tadqiqotchilik elementlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Polifunksional yondashuv aynan ushbu omillarning integratsiyasini ta'minlaydi. Mazkur yondashuv bolalarning nafaqat bilim olishini, balki muloqot, muammoli vaziyatlarni hal qilish, mustaqil qaror qabul qilish hamda ijodiy fikrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bugungi kunda maktabgacha ta'limda "4K kompetensiyalari" — kreativlik, kritik fikrlash, kommunikatsiya va kooperatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Polifunksional yondashuv mazkur kompetensiyalarni shakllantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Shuningdek, tadqiqotchilik faoliyati, muammoli vaziyatlar, loyiha metodi va didaktik o'yinlardan foydalanish bolalarning bilish faolligini oshiradi. Bunda tarbiyachi tashkilotchi, motivator va yo'naltiruvchi vazifasini bajaradi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar ko'rsatishicha, bolalarda bilish faoliyatining rivojlanishi quyidagi omillar bilan belgilanadi:

- rivojlantiruvchi ta'lim muhiti;
- tadqiqotchilik faoliyati;
- o'yin texnologiyalari;
- interfaol metodlar;
- STEAM elementlari;
- kommunikativ hamkorlik.

Shuningdek, rivojlantiruvchi ta'lim muhiti ham bilish faoliyatini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy didaktik vositalar, o'yin markazlari, konstruktorlar, tajriba burchaklari va multimedia vositalari bolalarning mustaqil izlanishiga imkon yaratadi.

Xulosa. Maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish faoliyatini rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bilish faoliyatining yosh xususiyatlarini hisobga olish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda polifunksional yondashuv asosida ta'lim jarayonini tashkil etish bolalarning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bois mazkur masalani chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish bugungi kun pedagogika fanining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. Toshkent-2022.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-sonli "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori.
- 3.O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi 595-sonli Qonuni.
- 4.G.Abdullayeva "Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish jarayonlarini shakllantirishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari".BMI.Samarqand-2014.
- 5.Vigotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – M., 1999.
- 6.Piaget J. Psixologiya intellekta. – M., 2003.
- 7.Hasanboyeva O.U. Maktabgacha pedagogika. – T.: Fan, 2017.
- 8.G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – T., 2010..